

تحلیل جایگاه نظارت در

سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه معصومین علیهم السلام

(با تأکید بر مجموعه مدیران، کارگزاران و وکلای خویش)

دکتر سید محمد الحسینی

www.ketab.ir

تحلیل جایگاه نظارت در
سیره پیامبر اکرم ﷺ و ائمه معصومین علیهم السلام
(با تأکید بر مجموعه مدیران، کارگزاران و وکلای خویش)

نویسنده: دکتر سید محمد الحسینی

مدیر اجرایی: محمد قرائتی ستوده . ویراستار: محسن یوسفی کیا

صفحه آرای و طرح جلد: واحد انتشارات مرکز پژوهشی مبنا . انتشارات: مکت اندیشه . چاپ و صحافی: رنگینه
شابک: ۷-۶۸-۷۲۰۲-۶۲۳-۹۷۸ . نوبت چاپ: اول: ۱۴۰۰ . شمارگان: ۲۰۰ . قیمت: ۸۰,۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات مکت اندیشه محفوظ است.

سرشناسه: الحسینی، سید محمد، ۱۳۵۱- عنوان: سیرت و سیره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه معصومین علیهم السلام (با تأکید بر مجموعه مدیران، کارگزاران و وکلای خویش) / تألیف سید محمد الحسینی؛ ویراستار محسن یوسفی کیا؛ [برای مرکز پژوهشی مبنا]. مشخصات نشر: مکت اندیشه، ۱۴۰۰. مشخصات ظاهری: ۲۸۴ ص. ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س. شابک: ۷-۶۸-۷۲۰۲-۶۲۳-۹۷۸-۸۰۰۰۰۰ ریال وضعیت فهرست نویسی: فیا یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۷۴ - ۲۸۲. موضوع: نظارت -- جنبه های مذهبی -- اسلام -- Religious aspects -- Supervision مدیریت (اسلام) Management -- Religious aspects -- شناسه افزوده: مرکز پژوهشی مبنارده بندی کنگره: ۶۷/۲۳۲BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۵۸ شماره کتابشناسی ملی: ۸۶۶۴۳۳۶ اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیا

شبکه ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): مهدی غفاریان فرهود ۰۲۵۳۲۹۰۶۴۰۵

آدرس تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

فهرست مطالب

۷

مقدمه

۱۱

فصل اول: کلیات

۱۳

۱،۱. بیان مسئله

۱۵

۱،۲. پیشینه تحقیق

۱۷

۱،۳. اهداف و اهمیت و ضرورت تحقیق

۱۸

۱،۴. سازمان دهی تحقیق

۱۸

۱،۵. مفهوم شناسی

۲۴

فصل دوم: مبانی نظارت

۲۵

فصل دوم

۲۷

۲،۱. مقدمه

۲۹

۲،۲. مراتب نظارت

۴۵

۲،۳. مبانی اسلامی نظارت

۵۱

۲،۴. اهمیت نظارت

۵۲

۲،۵. آثار نظارت

۵۵

۲،۶. تعیین معیار ارزیابی در نظارت الهی

۵۷

۲،۷. ادله نظارت

۶۹

۲،۸. از منظر روایات و سیره معصومین

۸۱

۲،۹. نظارت از منظر عقلی و عقلانی

۸۹ فصل سوم: شیوه‌ها و مراحل فرآیند کنترل و نظارت ائمه بر کارگزاران

- ۹۱ ۳/۱. شیوه و مراحل فرآیند نظارت در سیره پیامبر ﷺ
- ۹۹ ۳/۲. نمونه‌هایی از کارگزاران پیامبر و نظارت بر آنان
- ۱۰۸ ۳/۳. نظارت در سیره امام علی علیه السلام
- ۱۲۲ ۳/۴. نظارت در حکومت امام حسن علیه السلام
- ۱۲۶ ۳/۵. نظارت در دوران حکومت سایر ائمه علیهم السلام
- ۱۷۱ ۳/۶. ارتباط با کارگزاران و وکلا

۱۸۸ فصل چهارم: موانع نظارت

- ۱۸۹ مقدمه
- ۱۹۰ الف) موانع درونی
- ۲۰۵ ب) موانع بیرونی
- ۲۲۷ جمع‌بندی

۲۲۹ فصل پنجم: آثار و نتایج نظارت

- ۲۳۱ ۵/۱. نتایج و آثار نظارت ائمه علیهم السلام بر کارگزاران
- ۲۶۳ جمع‌بندی
- ۲۷۴ منابع

مقدمه

یکی از مهم‌ترین ارکان مدیریت در همه نظام‌ها، رکن اساسی بازرسی و نظارت است. این رکن، برای حصول اطمینان از درستی و حرکت همه عوامل به سمت اهداف تعیین شده و نیز تصحیح احتمالی اهداف در پرتو فعالیت‌های انجام‌شده و تجارب به‌دست‌آمده است. در آموزه‌ها و نظام مدیریتی اسلامی نیز نظارت و بازرسی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ تا آنجا که امام علی (ع) خطاب به مالک اشتر، علاوه بر فرمان نظارت علنی بر کارگزاران و عوامل حکومت، دستور بازرسی مخفیانه از عملکرد مدیران را می‌دهد و آن را سبب درستی، سلامت و کسب اطمینان در حرکت به سوی اهداف تعیین‌شده می‌داند (نهج البلاغه، نامه ۵).

نظارت و بازرسی بر عملکرد دستگاه‌های اداری و اجرایی، مدیران و کارکنان، امور اجرایی و پیگیری فعالیت‌های انجام‌گرفته و یا انجام‌نگرفته، مسئولیت‌پذیری و مسئولیت‌خواهی، از مهم‌ترین اموری هستند که باید توسط مأموران سازمان‌ها، وزارتخانه‌ها و نهادهای مختلف به درستی انجام گیرد تا دستگاه‌های اداری و اجرایی از گردش سالم برخوردار باشند.

بازرسی، نظارت و کنترل از یک سو تضمینی است برای اجرای صحیح حدود الهی، قوانین و مقررات و از سوی دیگر تضمینی است برای جلوگیری از بروز تمایلات فردی، کشش‌های مادی و حس قدرت‌طلبی. از این رو، اگر با توجه به شرایط و ضوابط اسلامی، نظارت بر دستگاه‌های اداری، مدیران و کارکنان انجام گیرد، می‌توان کشش‌های معنوی و خواسته‌های ارزشی، اخلاقی و خدمت‌رسانی به مردم را تقویت نمود.

نظام بازرسی، نظارت و کنترل به عنوان يك فرآیند مدیریتی در دین مبین اسلام مطرح است و نقش برجسته‌ای در تحقق اهداف و مأموریت‌های سازمانی و ساختاری داشته و دارد. چنین فرآیندی از نظارت در حوزه مدیریت اجرایی و اداری کشور که بخش عظیمی از مردم در فعالیت‌هایشان از رفتار و الگوهای آن متأثر هستند، اهمیت زیادی می‌یابد. خداوند متعال در قرآن کریم، در آیات متعدد ما را با مفاهیم گوناگونی آشنا می‌سازد که انسان را به وجود بازرسی، نظارت و کنترل، امر به معروف و نهی از منکر، محاسبه در گفتارها و رفتارها آگاهی می‌دهند.

«وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضُهُمْ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيَطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (توبه: ۷۱)؛

مردان و زنان باایمان، ولی (یار و یاور) یکدیگرند؛ امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند و نماز را برپا می‌دارند و زکات را می‌پردازند و خدا و رسولش را اطاعت می‌کنند. به زودی خدا آنان را مورد رحمت خویش قرار می‌دهد؛ خداوند توانا و حکیم است. نظارت و کنترل در اسلام و اندیشه‌های سیاسی، اجتماعی و مدیریتی پیامبر اسلام ﷺ و پیشوایان معصوم همواره در خصوص مدیریت‌های کلان مورد توجه قرار گرفته و از اهمیت خاصی برخوردار است. استقرار و ثبات امنیت، استمرار و دوام حکومت‌ها، مستلزم نظارت و کنترلی است که از اهداف اولیه و عمده در سطح مدیران هر بخشی از ساختارهای موجود در جامعه می‌باشد.

نظارت و کنترل بر عملکرد سیستم‌های دولتی و دستگاه‌های اداری، بازرسی از امور کشوری و از کارهای انجام گرفته یا انجام نگرفته، مسئولیت‌خواهی و مسئولیت‌پذیری از مهم‌ترین اموری هستند که قانون‌گذار به عهده نهادهای نظارتی و کنترلی گذاشته است تا نظام اسلامی بتواند با عنایات الهی در ساختارهای مختلف کشور از گردش سالم برخوردار باشد و

با شناخت نادرستی‌ها و انحرافات، جامعه اسلامی را اصلاح کند.

به‌هرروی، نظارت و کنترل، درمجموع نوعی فعالیت منظم، هدف‌دار و با برنامه‌های دقیق و محاسبه‌شده است تا از این طریق بتوان، تمام عملکرد ساختارهای اجتماعی و دستگاه‌های اداری و اجرایی جامعه را با توجه به قوانین موجود، مقررات و استانداردهای تعیین‌شده مقایسه کرد. با این بررسی دقیق، بازرسان باید اختلافات، انحرافات و موارد تخلف را بشناسند و برای اصلاح آن‌ها اقدام کنند.

در اسلام نظارت برای سالم ماندن جامعه و نظام اسلامی، همراه با همدیگر انجام می‌گیرند و نظام مدیریتی اسلام، نظارت و کنترل را محدود به مدیریت و سازمان خاصی نمی‌کند، بلکه بار عمده‌ای از آن به ایمان و وجدان پاک مردم (نظارت درونی) واگذار می‌شود.

در این تألیف به یاری آیات و روایات، به دنبال بررسی و تحلیل جایگاه نظارت در سیره پیامبر اکرم و ائمه معصومین بر مجموعه مدیران، کارگزاران و وکلای آنان بوده، در حقیقت به دنبال تعیین جایگاه نظارت و کنترل در سیره ائمه معصومین، آشنایی با چگونگی نظارت پیامبر ﷺ و شیوه‌های مورد استفاده، آگاهی از روش‌های نظارت؛ نظیر استفاده از عیون، بازرسی‌های رسمی و مخفی و ...، بررسی تطبیقی نظارت ائمه معصومین با نظارت‌های امروزه و ارائه الگو برای استفاده کارگزاران نظام هستیم.